

ЖИТТЄПИС РОДИНИ ДУРДУКІВСЬКИХ ЯК ОДНА З ТРАНСФОРМАЦІЙ ЖАНРУ «КОЛЕКТИВНОЇ БІОГРАФІЇ».

Даниленко С. Будівничі українського світу: родина Дурдуківських (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.) / Святослав Даниленко. – Київ-Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – 206 с.

Популярність біографічної літератури, що останнім часом здобула у нашій країні одну з найвищих сходинок у рейтингу різних книжкових, періодичних та електронних видань, засвідчує важливу гуманітарну тенденцію в українському соціумі доби Незалежності. Зростаючий інтерес до біографії співвітчизника є ознакою рівня зрілості української нації, духовною потребою як свідомого громадянина, так і суспільства загалом. Не випадково для історичної науки біографічна тематика досліджень визначається сьогодні як одна з пріоритетних. Найсучаснішим біографічним працям притаманний вихід за межі «стандартних» біографічних сюжетів і пошук нових інтерпретаційних моделей персоналізованої історії, збагачення жанрового діапазону за рахунок застосування міждисциплінарних підходів дослідження біографії. У цьому сенсі монографія молодого вченого-історика Святослава Даниленка є показовою для української історичної науки, оскільки пропонує переосмислення жанрових канонів «традиційного» біографічного опису: «сімейна історія» (саме так автор визначає жанр праці), крізь призму якої досліджується життєпис родини Дурдуківських, *de facto* виявляється варіативною трансформацією жанру «колективної біографії».

Визначення сімейної історії родини Дурдуківських як предмету дослідження неминуче поставило в центр авторської уваги завдання презентації цього відомого роду українських громадських, релігійних і освітніх діячів у якості персонажів української історії, котрі зробили вагомий внесок у розвиток її культури. Такий підхід дав змогу, окрім основних, охопити велике коло осіб, об'єднаних професійними інтересами, родинними гілками, особистими стосунками, вірою та ідеалами служіння Україні в контексті суспільно-політичного та культурного життя країни кінця ХІХ – першої третини ХХ ст., і крізь «життєпис» родини відтворити динамічний пе-

ребіг подій різних епох, культурних формацій та ідеологій. Цілком закономірним у межах заданої теми є залучення автором генеалогічного сегменту розвідок, що значно поглиблює масштаб відображення досліджуваних постатей роду Дурдуківських у їхніх сімейних взаємозв'язках і родинних традиціях.

Книга С. Даниленка «Будівничі українського світу: родина Дурдуківських (кінець XIX – перша третина XX ст.)» має чітку структуру та складається зі вступу, п'яти розділів, висновків і науково-допоміжного апарату: списку скорочень, біографічних довідок про діячів із оточення Дурдуківських, іменного покажчика та фотодокументів. Кожний розділ книги є окремим нарисом і, водночас, має власну змістовну позицію у загальній драматургії дослідження: від постановки і висвітлення теоретичних, контекстуальних і тематичних питань до конкретики біографічного опису. Тож цілком логічною видається у першому розділі («Українська інтелігенція в боротьбі за національне відродження») ретрансляція особливостей буття української інтелігенції, в контекст якого органічно вписано публічне та особисте життя представників роду Дурдуківських, на їхню роль у формуванні тогочасного культурного середовища (з числа українських учених, митців, освітніх діячів), гуманізацію та консолідацію українського суспільства. Другий розділ («Основні напрями культуротворчої діяльності родини Дурдукувських») крізь генеалогічні зв'язки однієї родини (починаючи від «засновника» — церковного діяча, священика та сина священика — Федора Остаповича (Євстахіївича) Дурдуківського, 1839 р. н.) розкриває життєвий шлях її представників як історичних постатей у складних переплетіннях людських і професійних стосунків. Так, доля міцно пов'язала між собою Дурдуківських і Єфремових не тільки професійними інтересами, громадською діяльністю, особистими стосунками, а й родинно – подружніми узами (Онісія Федорівна була цивільною дружиною історика літератури, громадсько-політичного діяча, віце-президента УАН Сергія Єфремова), що в тексті дослідження підкріплюється новими цікавими фактами.

Так само не випадково центральними фігурами монографії автор обирає яскраві публічні постаті двох братів — літературознавця, педагога та громадського діяча Володимира Федоровича («Громадсько-культурна діяльність» і «Науково-педагогічна праця», III–IV р.) і оперного співака Сергія Федоровича («Мистецька діяльність», V р.). Життєпис героїв будується на змістовному фактологічному ґрунті та подається у руслі «контекстуальної біографії». Необхідно віддати належне наполегливості автора у пи-

таннях пошуку біографічної інформації, передусім щодо постаті С. Дурдуківського: присвячений співакові розділ фактично вперше в українській історичній літературі презентує розгорнуту його біографію як людини та митця в стосунках із своїми рідними та культурними діячами минулого.

Справляє позитивне враження джерельна база дослідження. Її ґрунтовність є свідченням новітніх тенденцій, що відбуваються у науковій практиці біографічної галузі України, адже висвітлення історіографії жанру «нової сімейної історії» з позицій антропологічно орієнтованої соціальної історії¹ дає змогу розглядати цю працю в контексті завдань і здобутків світової науки. Залучення С. Даниленком фахових англомовних видань із окреслених гуманітарних проблем достойно характеризує дослідника як представника сучасної генерації молодих українських учених. У даному випадку йдеться не про формальне залучення необхідного для наукової праці спектру джерел, а про аналітичний підхід до їхнього опрацювання та вироблення власного авторського погляду на проблему. Теоретико-методологічним підґрунтям даної праці стало визначення «сімейної історії» як такої, що має міждисциплінарний характер і потребує синхронізації біографічних досліджень із іншими сферами історичного знання. На думку автора сімейна історія «займає нішу на перетині історії, структурної та культурної антропології і є новим ракурсом сучасної історичної науки». Дослідник акцентує увагу на важливому аспекті функціонування «сімейної історії», що лежить «на перехресті приватного і публічного життя, тобто в площині зв'язків конкретних сімей із соціуму, в якому вони живуть», внаслідок чого в період нової та новітньої історії сім'я залишається активною ланкою публічного життя. Український історик явно поділяє позицію американських учених щодо сучасної біографії, що передбачає нерозривність особистісного та соціального, приватного та публічного, індивідуального і загального тощо задля відтворення «ідеальної» моделі існуючих у суспільстві відносин, де людина, сім'я і соціум об'єднані, консолідовані в одному історичному часопросторі. Логічною виявилася спроба творчого втілення автором такої моделі на прикладі славетної української родини, діяльність якої становила певну епоху в історії культури нашої країни.

¹ Серед них: *Lynch Katherine A. The Family and the History of Public Life // Journal of Interdisciplinary History. – 1994. – № 4; Antoine Prost, Phillippe Arias, Gerard Vincent, Georges Duby. A History of private Life: Riddless of identity in Modern Time. Vol. 5. – Harvard University Press, 1991 та ін.*

Історія цієї плеяди діячів, що є, зрозуміло, набагато ширшою за біографію будь-якого з її представників, відтворена автором монографії у сплетіннях подружніх, особистих, творчих і професійних ліній як історія єдиної сім'ї. Завдяки охопленню великої кількості осіб, які генетично спадкують таланти та здібності і діють у тривалому часі, виникає можливість простежити традиції та здобутки родини, вписаної в соціально-культурний простір країни, «розгорнути» сторінки життєдіяльності конкретних постатей у реаліях повсякденних і професійних стосунків і відносин — «живих» людей, а не статистів історії.

У першій третині ХХ ст. цей рід був одним із небагатьох, що фактично виконував функцію освітнього та культурного осередку Києва. Як справжня сім'я, родини В. Дурдуківського та С. Єфремова навіть жили в одному будинку, місцем їхньої прописки стала двоповерхова дерев'яна батьківська оселя по вул. Гоголівській, 27 (так званий «Кадетський провулок»). В. Міяковський згадував, що «до цього будинку з усієї України сходилися наукові, літературні і громадсько-політичні зв'язки, взагалі район Гоголівської і суміжних вулиць був з давніх часів осередком українського життя»². З цього приводу у книзі наведено чимало нових історичних фактів, що спонукають до роздумів, збуджуючи почуття гордості за діяння української інтелігенції та, водночас, глибокого трагізму від політики геноциду українців і українства у 1920-30-ті рр. минулого століття.

Дане видання вкотре наголошує важливість місії, покладеної на українських учених-гуманітаріїв, завдання яких полягає не так у «змаганні» формальною ерудицією, завдяки введенню до наукового обігу нескінченних невідомих фактів із широкодоступних сьогодні архівів, скільки — в аналітичних підходах, історичній адекватності та коректності викладення цих фактичних даних, зламі стереотипів мислення та, з рештою, у вихованні національної гідності українця та його інтересу до історії власної країни.

Завдяки вмінню чітко систематизувати факти і, водночас, трансформувати їх у різних площинах і вимірах крізь призму «сімейної історії» Дурдуківських, автор не міг обійти увагою традиційно складні для академічної історичної науки теми, що лежать поза межами біографічного дослідження, — історії релігійного життя в Україні ХІХ–ХХ ст. та проблеми становлення української церкви;

² Чикаленко Є., Єфремов С. Листування. 1903–1928 / упорядк. та вступ. стаття І. Старовойтенко. – К. : Темпера, 2010. – С. 205–206.

педагогічної система В. Дурдуківського та формування української школи; злочинів радянської влади в Україні і тотального свавілля більшовицької каральної машини, жорна якої не обійшли жодного свідомого українця того часу. Іноді, рятуючи своїх рідних (як у випадку із С. Єфремовим), багато хто змушений був підписувати фальшиві папери та ставати «злочинцями».

Віддаючи належне захопленості автором обраною темою, не можна не помітити окремі елементи порушення драматургічної цілісності, внаслідок чого дослідникові не вдавалося запобігти змістовних повторів у тексті. Водночас, позитивного враження ця новаторська історично-біографічна праця не втратила.

Дякуючи молодому історику Святославу Даниленкові за його перше велике самостійне наукове дослідження, висловлюємо сподівання на вихід інших цікавих видань у жанрі «сімейної історії», що сьогодні на часі в нашій країні і є найважливішими для тих вітчизняних гуманітаріїв, які працюють у різних мікро- і макро-проектах над створенням «великої біографії» України, центральною постаттю якою є соціалізована особистість.

Олена Бугаєва,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту біографічних досліджень НБУВ (Київ).